

istorie contemporană

FAHRI BALLIU (n. 1956, Elbasan), scriitor și jurnalist albanez, licențiat al Facultății de Istorie-Filozofie din cadrul Universității Tirana. De-a lungul vremii a semnat cărți de povestiri și scenarii de film, numeroase articole pe teme literare și artistice, dar și romanul *Panteoni i zi* (*Panteonul negru*), un rechizitoriu la adresa dictaturii comuniste. La începutul anilor '90 a participat activ în presa de opoziție cu orientare de dreapta. A fost diplomat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, Direcția pentru diaspora, și în cadrul Ambasadei Albaniei la Skopje, iar pentru o perioadă a fost redactor-șef al agenției albaneze de știri ATSH. În 1997 a fondat ziarul 55 din Tirana, iar în 1998 – editura cu același nume.

În anul 2000 a înființat Institutul de Cercetări Politice „Alcide de Gasperi“, al cărui director executiv este în prezent. Institutul organizează seminarii și simpozioane științifice, la care iau parte intelectuali albanezi și străini. Activitatea Institutului este legată în principal de aspirațiile teritoriilor locuite de albanezi de a se integra în NATO și Uniunea Europeană, ca și de spiritualitatea europeană, cu îndelungi tradiții în Albania.

Monografia *Sinistra Doamnă, văduva dictatorului albanez Enver Hoxha*, publicată pentru prima dată în 2005, a devenit un bestseller, fiind tradusă în limbile franceză, macedoneană și engleză.

FAHRI BALLIU

SINISTRA DOAMNĂ

VĂDUVA DICTATORULUI ALBANEZ
ENVER HOXHA

Prefață de
ISMAIL KADARE

Argument de
VLADIMIR TISMĂNEANU

Traducere din albaneză și note de
TIBERIUS PUIU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Seria „Istorie contemporană“ este coordonată de
CRISTIAN VASILE și VLADIMIR TISMĂNEANU

Coperta: Andrei Gamaț
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Emilia Ionașcu, Dan Dulgheru

Tipărit la S.P. „Bucureștii Noi“

Fahri Balliu
Zonja e zezë Nexhmije Hoxha
© Fahri Balliu, 2005

© HUMANITAS, 2009, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BALLIU, FAHRI

Sinistra Doamnă: Văduva dictatorului albanez Enver Hoxha / Fahri Balliu;
pref.: Ismail Kadare; argument: Vladimir Tismăneanu; trad.: Tiberius Puiu. –
București: Humanitas, 2009

Bibliogr.

ISBN 978-973-50-2552-6

- I. Kadare, Ismail (pref.)
- II. Tismăneanu, Vladimir (pref.)
- III. Puiu, Tiberius (trad.)

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

CUPRINS

Nota traducătorului	7
ARGUMENT: <i>Mme Hoxha, „tovarășa de luptă și de viață“ a monstrului Enver (Vladimir Tismăneanu)</i>	9
PREFAȚĂ: <i>Soțiile de tirani (Ismail Kadare)</i>	15
Introducere	19
CAPITOLUL I	27
CAPITOLUL II	34
CAPITOLUL III	44
CAPITOLUL IV	58
CAPITOLUL V	66
CAPITOLUL VI	77
CAPITOLUL VII	85
CAPITOLUL VIII	91
CAPITOLUL IX	101
CAPITOLUL X	119
CAPITOLUL XI	130
CAPITOLUL XII	139
CAPITOLUL XIII	150
CAPITOLUL XIV	153
CAPITOLUL XV	158
CAPITOLUL XVI	163
CAPITOLUL XVII	177
CAPITOLUL XVIII	185
CAPITOLUL XIX	190

CAPITOLUL XX	206
CAPITOLUL XXI	207
CAPITOLUL XXII	210
CAPITOLUL XXIII	222
CAPITOLUL XXIV	232
CAPITOLUL XXV	238
<i>Bibliografie</i>	241

INTRODUCERE

Niciodată n-ar putea reuși vreun scriitor sau vreun geniu al mânuirii cuvintelor, fie el psihiatru sau sociolog, fie chiar vreo instituție sau vreo adunare de minți luminate, să urmărească și să aducă la lumina zilei tot adevărul despre rolul lui Nexhmije Hoxha în viața urgisită a albanezilor, din prima zi a implicării ei în politică și până în prezent, când, în ciuda vârstei foarte înaintate, rămâne la fel de activă. Nexhmije reprezintă gerul din viața albanezilor încă din noaptea în care, luând ceaiul acasă la Bije Vokshi, pe o străduță dosnică din Tirana, a făcut cunoștință cu Enver Hoxha. Empatia perfectă dintre cei doi indică o predispoziție impasibilă, uniți cum erau în calculele lor reci, în obscurele planuri care vedeau fisurile din sufletele lor. Evenimentele ulterioare au făcut din viața celor doi soți un labirint în care slujitorii opiniei publice trebuie să pătrundă, înarmați atât cu perspicacitate, cât și cu pasiune, precum și cu balanța justiției în mână, ca să vadă faptele acestor „tovarăși de idei“, care au semănat numai moarte în jurul lor.

Mulți au fost cei preocupați de istoria Albaniei, atât ca misiune oficială, cât și prin înclinațiile lor personale, dar puțini s-au aventurat să deschidă acest capitol, în efortul de a porni un proces istoric care nu s-a înfăptuit încă. Lipsa unei asemenea recuperări, care i-ar fi adus în boxa acuzațiilor pe arhitecții Albaniei comuniste, constituie de fapt principala dramă națională a acestei țări; acel proces nerealizat rămâne coșmarul societății albaneze, și tocmai el constituie motivul orbirii de ieri și de astăzi. Să-și fi depășit oare vreodată albanezii complexul

lui Oedip? Și nu vorbim despre o experiență tensionată, nedemnă și neapărat sângeroasă. Dar este descurajant faptul că până în prezent, în loc să se producă decomunizarea societății albaneze, putem vedea, dimpotrivă, toate semnele răsturnării criteriilor privind evaluarea și reevaluarea crimei de mari proporții care a fost „dictatura proletariatului“. Această situație neliniștește când vedem că societatea albaneză se află în continuare sub provocarea unei adevărate „spălări de creier“.

Când vezi cât de multe busturi ale lui Enver Hoxha încă se vând ca suvenire prin magazine, când vezi cum își face câte unul semnul crucii – am văzut cu ochii mei așa ceva – după ce a atins o astfel de relicvă, arătându-și venerația pentru cel care a ciuruit oameni cu gloanțele sau baionetele, care i-a îngropat de vii pe toți preoții în mlaștini și în pivnițele de interogatorii ale Securității*; când vezi câte un „moș veteran“ invitat la emisiunile pentru tineret, un om asupra căruia crimele împotriva umanității apasă mai greu decât decorațiile de război de pe piept și care vorbește despre așa-numitul „comandant legendar“, Enver Hoxha; când moderatorul le cere tinerilor să aplaude în onoarea lui etc. – este evident că lipsa unui asemenea proces istoric devine tragică.

Un întreg partid politic își proclamă victoria electorală, câteodată discret, altă dată deschis și jovial, erijându-se în succesori ai lui Hoxha. Vorbim despre un partid care în scurt timp, în loc să se reînnoiască, și-a ales, o dată în plus, ca mijloc de concurență faimosul său instrument, demagogia: a trecut de la „patria sovietică“ la „patria americană“, readucând în administrația guvernamentală aproape tot aparatul birocratic care ar fi trebuit să se afle în boxa acuzațiilor pomenită ceva mai sus. Este dramatică discrepanța dintre tendința de integrare a Albaniei în UE și starea de spirit a înaltelor oficialități, însărcinate să

* Sigurimi (Directoratul sau Securitatea de stat), organism creat în 1943, avea drept principale misiuni prevenirea oricărei mișcări revoluționare și înlăturarea facțiunilor opuse regimului.

ducă până la capăt acest proces de integrare. Doi fii ai unor foști prim-secretari de district ai Partidului Muncii din Albania, în prezent ambasadori în SUA, precum și lungul șir de alți ambasadori și diplomați cu o carieră dinainte de 1990 influențează puternic aceste „eforturi de integrare“ ale diplomației albaneze, eforturi despre care știm, fără a o spune vreodată fațăș, că sunt în impas. Este esențial ca orizonturile de gândire și aptitudinile necesare pentru atingerea standardelor de integrare să fie complet diferite de ale acestora. Reintegrați în funcțiile lor, după ce au vădit atâta josnicie între anii 1991 și 1996, o mare parte dintre diplomații dictaturii comuniste, împreună cu unii dintre foștii funcționari ai serviciilor secrete ale lui Hoxha, se ascund sub un dubios costum diplomatic și se folosesc de el ca să mascheze recrutarea unor elemente evident antialbaneze.

Surse demne de încredere afirmă că toate aceste rămășițe comuniste se vor uni cu partidele de stânga în jurul ideii și intenției de a cere în 2008 reabilitarea totală atât a lui Enver Hoxha, cât și a activității lui. În urma evenimentelor din anul 1997, furia comunistă din mass-media a lansat acuzații fără precedent și calomni împotriva primelor încercări de guvernare democratică în Albania, intenționând astfel să ascundă și să treacă sun tăcere regimul criminal al lui Enver Hoxha care a azvârlit Albania în abis; iar ținta acestor atacuri politice este Berisha*, omul care a contribuit la prăbușirea regimului dictatorial. Oricare ar fi răspunderile unei guvernări de patru ani a Partidului Democrat care ar fi trebuit să conducă cinci ani, este absurd să se compare criticile aduse acestei guvernări cu acuzațiile împotriva dictaturii comuniste și a regimului criminal care a ruinat Albania timp de 45 de ani.

Dacă s-ar întreprinde o cercetare onestă, bazată pe date statistice, rezultatul ar evidenția o perioadă de aproape opt ani

* Sali Ramë Berisha (n. 1944), în prezent prim-ministrul Albaniei (din 2005). Între 1992 și 1997 a fost președintele Albaniei, după ce vreme de patru ani a condus mișcarea anticomunistă din Albania.

de tăcere, un strat de talc așternut peste istoria regimului și a lui Hoxha însuși, pentru a ascunde crimele. Oricine poate constata că arhivele cu documente incriminatorii sunt „închise“, închise „prin lege“, astfel încât albanezii au rămas cel mai neinformați din Europa cu privire la propria-i istorie. Aceasta este, de fapt, cea mai recentă crimă a comunismului în Albania. Societății albaneze îi revine sarcina de a asigura forțele intelectuale pentru a rupe regimul de camuflaj informațional impus de „lege“, deoarece Albania și cetățenii săi sunt cei care suferă de această grozăvie, fără asemănare în nici o altă țară fostă comunistă. Vorbim despre albanezii de rând, neinstruiți în materie de politică, dar angajați în ceea ce privește interesul național. Dacă aspirațiile tuturor albanezilor spre Occident pot fi considerate clare și răspicat afirmate, realizarea unor asemenea aspirații poate fi împiedicată de un complicat mecanism guvernamental pus în mișcare de vechi alianțe estice și care merg până la rădăcinile fundamentalismului islamic. Necesitatea unui asemenea proces, încă nerealizat, este mai evidentă în lumina restaurării și re-restaurării „comunismului fără comuniști“ și este legată de atitudinea față de problema națională a albanezilor în Europa. Este deja un fapt bine cunoscut și dovedit că albanezii comuniști s-au aliat cu cei mai mari dușmani ai națiunii albaneze, Serbia și Rusia, ca să nu mai pomenim de legăturile cu organizațiile teroriste internaționale.

Nu trebuie însă să „uităm“ niciodată China, să nu uităm că, în istoria recentă a sistemului pluralist albanez, se insistă în sensul cotiturii naționaliste a Albaniei, lucru vădit cu ocazia demonstrației organizate în fața Ministerului Afacerilor Externe împotriva sosirii în țară a ministrului chinez de Externe. Demonstrația a avut loc în aprilie-martie 2005, când era programată vizita ministrului respectiv în Albania. Acțiunea se referea la un reprezentant al politicii care încă are simptomele unor „vechi legături amoroase“, ce i-au adus Albaniei numai rău. Astfel, un reprezentant al acestei politici nu a acceptat și nu acceptă

independența regiunii Kosovo. În timp ce întregul Occident a lansat atacuri împotriva călăului din Balcani, Slobodan Miloșevici, „Republica Populară“ Chineză a continuat să pună la dispoziție sute de mii de dolari în sprijinul sistemului asasin al acestuia. Ambasada Chinei de la Belgrad, lovită „din greșală“ de avioanele NATO, a fost transformată în adăpost pentru generalii ucigași ai lui Miloșevici și chiar pentru forțele paramilitare, care au comis genocid în Kosovo. Spre nenorocul albanezilor, nimeni dintre oficialitățile statului nu i-a reamintit ministrului chinez aceste fapte revoltătoare și șocante pentru tot albanezul: ministrul venea să marcheze tocmai a 55-a aniversare a stabilirii „relației de afecțiune dintre China și Albania“.

Singurul mod de a găsi un sens pentru înlocuirea prieteniei albanezo-sârbe din anul 1945 cu prietenia albanezo-grecescă din 1997 este de a vedea în ea o revenire la vechile strategii diplomatice cu o tendință constantă spre rău. Această nouă „prietenie“, care a avut rolul său în provocarea tragediei albaneze, a lăsat indiferent un întreg partid, închizând gura a zeci și sute de analiști, care nu trebuiau să observe cum piatra de temelie a politicii de corupție a stângii își consolida caracterul antinațional. Nu e târziu niciodată să protejezi națiunea de asemenea „legături amoroase“. Sunt rușinoase și învechite, fatale și blestimate îngenuncherea și servilismul guvernului albanez față de interesele grecești în Albania și Balcani.

În prezent, în secolul XXI, într-un context istoric foarte favorabil pentru Albania, când albanezii au în față un orizont plin de speranțe, nu se poate să nu remarci cum revenirea comuniștilor la putere sădește mlădițe în mințile albanezilor. Așa au ajuns să reintre în circulație lingăi din tagma jurnalismului sovietic de tip 1937, care abundă în emisiuni televizate și articole de presă unde prim-secretarului Partidului Muncii din Albania i se spune „domnul fost președinte“, atenuând aspectele conflictuale și diluând evenimentele prin mărturii ale unor foști înalți funcționari ai dictaturii comuniste. S-au făcut eforturi

pentru a stimula imaginația ziariștilor de un nivel atât de scăzut, încât pot fi comparați cu chelnerii fără pregătire de chelner, punând numai întrebări prefabricate care au un singur scop – să nu se descopere adevărul, mai ales cel referitor la viața lui Enver Hoxha, la soția lui sau la succesorul său desemnat, Ramiz Alia. Acești adoratori de duzină îi acuză de extremism pe cei câțiva care au calitățile ori priceperea necesare pentru a scoate la iveală adevărul istoric și de necombătut, necesar astăzi albanezilor ca să se rupă o dată pentru totdeauna de trecutul care i-a adus pe marginea prăpastiei.

S-au despărțit oare albanezii de trecutul lor, mai ales de perioada dictaturii comuniste? Albania nu face progrese și nici nu regresează, ceea ce transformă realitățile acelei dictaturi în „mari succese“, demonstrând de fapt că se fac eforturi pentru a reconstrui acest trecut, pentru a îndepărta cât de mult posibil soarta albanezilor de aceea a Occidentului și pentru a ține în loc memoria istorică a albanezilor. Societatea albaneză are nevoie de un proces istoric de despărțire definitivă față de trecutul dictatorial, pentru a fi liberă să progreseze printr-un adevărat catarsis, după ce va fi eliminat otrava adânc pătrunsă în sângele fiecărui albanez. E foarte dureros să constăți că așa-numita „societate civilă“, care ar trebui să fie un fel de pepinieră pentru organizațiile neguvernamentale, cu adevărat oxigenul societății albaneze, a fost luată în stăpânire de indivizi cu un trecut pătat de implicarea lor în serviciile secrete ale lui Hoxha sau în alte sectoare de activitate, care s-au remarcat prin contribuția lor decisivă la crimele dictaturii.

Acest tablou trist, care poate fi detaliat și descris cu tușe chiar mai accentuate decât cele de mai sus, reclamă denunțarea activității Sinistrei Doamne Nexhmije Hoxha, a caracterului lugubru al acesteia, care și-a pus în circulație scrierile, „memoriile“, „mărturiile“ pentru a-i acuza pe cei care au contribuit la transformările democratice din Albania de după 1990 și, în același timp, pentru a-i defăima, încă o dată, pe vechii rivali

ca să se ridice în slavă pe sine, pe Enver Hoxha și dictatura proletariatului; a făcut chiar apologia dictaturii pentru a acoperi, printre rânduri, urmele de sânge pe care ea însăși l-a făcut să curgă. Ultimele ei cărți – *Jeta ime me Enverin I (Viața mea cu Enver)*, Tirana, 2000, *Miqësi e tradhtuar (Prietenie trădată)*, Tirana, 2004 etc. – sunt o culme a genului în materie de nesinceritate și impertinență. Sunt, mai întâi de toate, texte ticsite de minciuni nerușinate, produse de o minte diabolică și în delir, care nu-și dă seama că, născocind și însăilând episoade și evenimente ce nu conțin nici măcar cele mai simple adevăruri, nu numai că nu reușește să-și acopere urmele, dar portretele persoanelor scot la iveală noi și noi vărsări de sânge.

Violentul asalt lansat prin asemenea „memorii” și „mărturii” ar fi trebuit să-i facă pe albanezi să se gândească bine și să-și aducă aminte că dictatura prin care am trecut seamănă cu acele boli teribile ce pot reveni și-l copleșesc definitiv pe suferind. Impertinența Sinistrei Doamne Nexhmije Hoxha, atât de fățișă și adusă la superlativ, nu numai că nu denotă nici un semn de căință sau scuză – știe oare ce înseamnă să te căiești și să-ți ceri iertare? –, dar nici măcar nu o oprește să atace cu extremă furie acea Primăvară a Libertății, acea floare firavă a democrației care a înflorit pentru câțiva ani ca o binecuvântată perioadă de ușurare; și aceasta, după lunga iarnă prin care a trecut națiunea albaneză, cu oameni uciși, întemnițați, condamnați la singurătate și izolare, cu trupurile din carne și sânge schingiuite în închisori și șanțuri, cu toți locuitorii înnebuniți de mania persecuției ce pornea din birourile statului dictatorial ca să se reverse până în stradă și în autobuzele care lucrau obligatoriu în „trei schimburi”.

*

În acest sens, Sinistra Doamnă nu este numai „doamna aceea în vârstă” ascunsă în spatele ușii întredeschise în fața unui reporter căruia nu i se permite să intre. NU! Și această femeie

în vârstă interesează societatea albaneză la fel ca oricare altă albaneză. Să se bucure de viață și de anii pe care îi mai are de trăit; să se bucure de nepoții și nepoatele ei, împreună cu restul familiei care mai este încă în viață! Sinistra Doamnă își va pune semnătura ca autor pe cărți care atacă atât de nedrept societatea albaneză de astăzi, iar societatea nu poate rămâne tăcută într-o asemenea situație. Cărțile ei sfidătoare, însângerate nu trebuie și nici nu vor fi lăsate fără replică. Să fie auzită și să se impună și părerea celorlalți! Generațiile care vin trebuie să aleagă adevărul confirmat de istorie și de bunul-simț. Numai acest adevăr va rămâne neschimbat în vremurile viitoare – e evident pentru toți oamenii care respectă cultul adevărului istoric.

Să vedem atunci cum putem deschide acel proces încă ne-realizat, care ar confirma în ochii tuturor trecutul criminal al bețivanilor politici ce și-au pus din nou decorațiile primite după ce i-au dat în vileag pe dușmani. Iată cum crește acum numărul decorațiilor în sălile Ambasadei ruse din Tirana, la fel cum se întâmpla în anii 1948, 1953 și 1960... „Decorație acordată unui fost participant la cel de-al Doilea Război Mondial“, se repetă în trecut. Ce înseamnă de fapt această formulare? Nimeni nu o spune explicit. Nici măcar ziaristii aserviți nu sunt curioși să afle. La fel cum nu întreabă niciodată de ce acești foști partizani primesc decorații numai de la Moscova. Au luptat împreună cu Aliații sau nu? Vor primi decorații și de la Londra și de la Washington? Aici miza o reprezintă soarta Albaniei, a patriei noastre, și nu chestiunea unor plăcuțe colorate atârnat pe pieptul unor tovarăși-domni „veterani“. Discuțiile despre procesul care încă nu a avut loc nu influențează verdictul și nu țin loc de proces: pur și simplu oferă noi mărturii în sprijinul lui.